

LÁSZLÓ BITÓ:

Kniha o dobrej smrti: Eutélia – eutanázia

Preklad J. Szolnokiová. Bratislava: Kalligram 2006, 272 s.

V súčasnej dobe sa stále častejši stretávame v médiách či rôznych periodických publikáciách s témom eutanázie a nutno podotknúť, že prezentované názory jsou mnohdy veľmi protichůdné. Nelze proto přehlédnout, že tato problematika se stává stále aktuálnější, a to zejména v souvislosti s možností přijetí takové právní úpravy, která by provádění eutanázií zlegalizovala. Uvedená kniha svým tématem je jistě dobrým příspěvkem v této společenské diskusi.

Kniha maďarského autora László Bitó s názvem *Kniha o dobrej smrti: Eutelia – eutanázia* vyšla v maďarském originále v Budapešti roku 2005. O překlad se zasloužila Juliana Szolnokiová, a proto mohla tato kniha vyjít ve slovenském jazyce u nakladatelství Kalligram v Bratislavě roku 2006.

Autor László Bitó, jak bylo výše zmíněno, pochází z Maďarska, nicméně celý aktivní život působil ve Spojených státech amerických jako vědec na Kolumbijské univerzitě. Tato jeho kniha má být shrnutím jeho vědecké minulosti a literárně-publicistické přítomnosti, které se věnuje po svém odchodu z vědeckého a univerzitního života.

Svou knihu autor rozdělil do několika kapitol. Po první úvodní následuje kapitola s názvem „Život a smrt“, kde se snaží zachytit samotnou podstatu problematiky, a to vztah života a smrti, důkladně se zabývá otázkou biologického vymezení života, jeho začátku a konce. Následuje kapitola, kterou autor věnuje aspektům, které jsou pro lidskou bytost nejtýpější, a které ji specifikují a tím je myšlení, činnost mozku a vůle. Následuje kapitola věnovaná tématu smrti a vše co s ní souvisí. Podle mého názoru stěžejní kapitolou je kapitola věnovaná eutélii, její podstatě a důležitosti, její vymezení vůči eutanázii a přínosu pro umírající.

Tématika knihy, kterou si dovolím čtenáři touto cestou představit, se zdá být, řekla bych, až morbidní. Kdo by se s chutí zabýval tématem smrti? Ale musíme si objektivně přiznat, že dřív nebo později bude každý z nás konfrontován myšlenkami na smrt, pocity strachu ze smrti, či myšlenkami, jaké asi bude umírání kohokoliv z nás. Bohužel ne zřídka se stane, že ztratíme někoho blízkého, nebo nám či někomu blízkému ztíží život těžká, život ohrožující nemoc. V takových situacích asi každý zapřemýšlí, jaké okolnosti a podmínky může naše společnost umírajícímu člověku poskytnout. László Bitó se právě snaží ve své publikaci zachytit, jak by asi měla vypadat dobrá nebo také přirozená smrt. Poukazuje především na to, že člověk má právo žít bez obavy z nedůstojného umírání ve strachu a bolestech. Proto se také ve své knize podrobně zabývá dalšími aspekty souvisejícími s touto problematikou. Ve své knize chce László Bitó zdůraznit, že není jen záležitostí jednotlivce, ale i celé společnosti zamyslet se nad aspekty medicínskými, psychologickými, etickými, ekonomickými ba i duchovními, a v neposlední řadě i právními. Nejde totiž jen o myšlení, přesvědčení a zažitě postoje, ale i o zákony, kterými lze do jisté míry zajistit celkovou péči o umírající.

Podle mého názoru je Bitóem zvolené téma stále aktuálnější s ohledem na vzrůstající debatu o možnosti eutanázie, o úrovni zdravotnické péče, o hodnotě lidského života, jeho důstojnosti a zacházení s lidským životem. Není divu, že se ve vyspělé společnosti stále

uvědoměleji berou v potaz tato témata, neboť věda se dostala na takovou úroveň poznání v oblasti medicíny, genetiky, biotechnologie, že je stále více schopna výrazně zasahovat do přirozeného procesu umírání.

Autor poskytuje čtenáři ucelený pohled na smrt a umírání, hlavně ve své knize zdůrazňuje, že tento proces nemusí být bolestně zoufalý. Šance dosáhnou dobrého konce života lze podle autora právě prostřednictvím eutélie. Proces umírání není problém každého jednotlivce, ale naopak měl by být problémem celé společnosti. Podle Bitóa lze právě vytvořením příslušných zákonů, institucí a pomocných profesí vytvořit podmínky dobré a důstojné smrti i pro ty, kteří nejsou schopni se vlastními silami s hrozbou blízké smrti vyrovnat. Autor zde předkládá myšlenku, že každý člověk má právo na dobrou smrt a na pomoc překonat strach ze smrti, ne jen ti, kteří díky svým znalostem, schopnostem, materiálnímu zázemí, příbuzným a přátelům jsou schopni prožívat svůj odchod ze světa důstojně a beze strachu.

Smrt je přirozeným vyústěním života. V knize není opomenuto ani téma zabývající se způsobem vymezení pojmu smrt a na základě jakých poznatků můžeme konstatovat biologickou smrt. Tato problematika se rovněž úzce dotýká praktických otázek eutélie a eutanázie. Podle Bitóa je právě v souvislosti s vymezením kdy nastává smrt důležité vypořádat se právě s otázkou počátku a konce života, zejména jaké kritérium pro toto vymezení zvolíme. Ve své knize se Bitó podrobně zabývá vymezením počátku a konce lidského života z pohledu biologického. Aby dokázal nedostatečnost tohoto vymezení, snaží se jednotlivá biologická kritéria dotáhnout až do absurdních mezí a tím zpochybňuje pouhé biologické hledisko vymezení lidského života. Ve své tzv. argumentaci ad absurdum využívá i konkrétních příkladů, zejména v případě genetické identity versus dárcovství orgánů, krve, přístroje nahrazující funkci některých orgánů, dokonce i srdce. Autor ve svých úvahách zdůrazňuje myšlenku, že život a smrt nelze definovat pouze prostřednictvím biologických kritérií, neboť to, co tvoří člověka jako jedinečnou oduševnělou lidskou bytost, není jen jeho biologická podstata, buňky či genetický kód.

Nazírat na člověka podle něj nelze pouze z biologického hlediska. Jeho duchovní a duševní podstatu zkoumá zejména psychologie. Právě rozhodující součástí eutélie je psychická příprava na přijetí smrti. Pokud je cílem pouhé tlumení bolesti a podávání narkotik, dříve či později vede takový přístup k utlumení až ztrátě vědomí. To se však nijak neshoduje s pojmem eutélie – čili s připraveností na dobrou smrt, důstojným rozloučením se životem a blízkými. Autor tedy vyzdvihuje především psychickou připravenost umírajícího jedince, což se ve většině případů neshoduje s dnešní zdravotnickou praxí. Je podle něj nepřijatelné udržovat při životě člověka, když se jeho duševní funkce, které určují jeho lidskou podstatu, blokují.

Bitó klade mimo jiné důraz i na to, že člověk a jeho osobnost se utváří ve vývoji, svými zážitky, zkušenostmi. A právě smrt je rozhodujícím zážitkem života každého z nás, všechny nás čeká a nikdo se této zkušenosti nevyhne. Právě přijetí nebo nepochopení role smrti, popření její nevyhnutelnosti či s hrůzou očekávaná smrt může být největší zkouškou naší lidskosti.

Samotná problematika umírání má mnohem širší rozměr. Bitó ve své knize podrobně rozebírá jakým způsobem člověk či celá společnost nahlíží na proces stárnutí a jakou společenskou roli a jakému společenskému uznání se těší staří lidé v dnešní době. V této souvislosti autor velice podnětně rozebírá srovnání s říší zvířat, jejich ustálená chování

v procesu stárnutí a přístupu ke smrti. V současnosti staří lidé podléhají pocitu bezvýznamnosti a nepotřebnosti, což je dáno i dlouhodobým historickým vývojem nazírání na starší generaci. Fakt, že společnost nazírá na starší jedince jako na ty, kteří už nemají co předat mladým generacím, moc nepřispívá k důstojnému prožití stáří a potažmo i odchodu z tohoto světa. Cílem eutélie a jejích institucí je právě dát smysl i poslednímu úseku života, měla by zahrnovat i takto chápané obohacení našeho stáří. To je zásadní rozdíl od dnes běžně poskytované péče, která zajišťuje zejména hmotný blahobyt a zdravotní péči.

Jedna z kapitol *Knihy o dobré smrti* pojednává o fungování mozku, o mysli, myšlence a zejména o významu lidské vůle. Ve snaze vymezit, čeho všeho může či je schopen člověk dosáhnout svou vůlí a kde má tato vůle své hranice, nabízí autor čtenáři i zajímavou myšlenku o možnosti silou vůle ovlivnit vlastní odchod ze života. Potažmo nabízí i myšlenku, zda vůle žít, zápasit o život může hrát určitou roli. Při analýzách a úvahách zabývajících se dobrou nebo mučivou smrtí pokládá autor za mimořádně důležité akceptování a ocenění zároveň i právě podvědomí. Neboť při eliminaci našich předsudků potřebujeme všechny funkce naší mysli. Jde o předsudky, představy a strachy určující i náš vztah ke smrti.

Bitó neopomíná se důkladně zamyslet nad samotným pojmem smrti, jejím biologickým, psychologickým ba i sekulárním rozměrem. I této oblasti se Bitó věnuje se značnou důkladností, neboť víra a náboženství hraje u velkého počtu lidí významnou roli, mimo jiné i ve vztahu ke smrti a umírání. Strach, který může člověk zažívat, není jen z procesu umírání, ale například z toho, co po smrti následuje. I proto se v knize nabízí čtenáři úvahy o tom, jak a do jaké míry zmírňuje víra v posmrtné bytí lidský strach ze smrti.

Přemýšlíme-li o tom, jaká by měla být dobrá smrt, lze konstatovat, že s tímto pojmem se neshoduje strach z nesmyslného utrpení, a že lékaři budou toto utrpení prodlužovat do nekonečna. V těchto úvahách se autor dostává až k problému eutanázie a možnosti její legalizace, přičemž tato by měla být prováděna jako součást institutu eutélie. V debatě o tom, jak se nejlépe připravit na smrt a vyhnout se zdoluhavému utrpení, je jedním ze stěžejních témat právě eutanázie. Je otázkou, zda tato metoda, jak se vyhnout utrpení v umírání, nevede k znehodnocování lidského života. S negativními důsledky eutanázie jako pomoci umřít se autor vyrovnává tím, že by měla být součástí eutélie, která pomáhá důstojně přijmout příznaky stárnutí, a která s co nejlepším vyloučením možnosti zneužití pomáhá přijmout jeho konečný důsledek, a tím je smrt. Podle autora by podstatou eutélie nemělo být zmírnění bolesti za každou cenu, nebo vyvolání rychlé smrti i za cenu ztráty lidské důstojnosti.

Právě institutu eutélie se autor věnuje v celé kapitole. Zde zároveň apeluje na to, jak lze tento přístup k umírajícím zajistit. Jednou z cest je vytvoření takových zákonů, které by, jak autor zdůrazňuje, přiznávaly každému z nás právo na dobrou smrt, a aby bylo toto právo každému přístupné. To s sebou nese nutnost nejen vytvoření příslušných právních předpisů, ale i institucí, které každému zaručí dobrou smrt stejně, jako dnešní instituce usilují o navrácení či zachování dobrého zdraví.

Z celkového pohledu mohu tuto knihu hodnotit jako přínosnou, neboť přináší důkladné zamyšlení z různých úhlů pohledu nad otázkami umírání a péče o umírající. Nejde jen o biologické poznatky, čtenáři se nabízí i pohled morální, etický i náboženský. Autor ve své knize přináší řadu podnětných myšlenek. Hlavním přínosem této publikace je podle mého mínění zpochybnění dlouhodobých tezí a názorů, týkajících se všech aspektů

smrti a procesů umírání, a které jsou v naší společnosti velice silně zakořeněny. Zejména poukazuje na vliv výchovy, ale také křesťanského učení. Nelze zpochybnit, že autor ve své knize předkládá velice kvalitně zpracované úvahy, podpořené i praktickými poznatky ze života.

Kdokoliv se chce seriózně zabývat otázkou důstojné smrti a umírání, otázkami, zda a jak lze sobě či svým blízkým zajistit materiální, ale i psychickou a duchovní podporu a péči před smrtí, tomu lze tuto knihu bez výhrad doporučit.

Darina Popovičová

Mgr. Darina Popovičová
Katedra právní teorie Právnické fakulty MU
Veveří 70
611 80 Brno
Česká republika
e-mail: darina.popovicova@centrum.cz